ЦРНОГОРАЦ.

НЕЂЕЉНИ ПОЛИТИЧКИ ЛИСТ.

БРОЈ 2. На Цетињу у Суботу 15. Јануара 1872. ГОДИНА II.

ЦРНОГОРАЦ излази један пут недјељом. Стаје: за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. ф. 6; по год. 3; четврт год. ф. 1. 50. н.; — За СРБИЈУ год. ф. 7; по год. ф. 3. 50. н.; четврт ф. 1. 75. н. — За све друге земље год. ф. 8.; по год. ф. 4.; четврт год. ф. 2. — За огласе плаћа се за ред 5 новчића. — Дописи, предплата и све наручбине шиљу се уредништву на Цетиње преко г. Петра Рамадановића у Котору.

ПОГЛЕД НА ГОДИНУ 1871.
III.

(Т—Ц) Кад се узме пред очи земљопис балканског полуострва, није могуће да се на први мах неће увидити, да на њему српски народ несачињава једно цијело тијело, него је једно цијело тијело, него да је једно удо читавог тијела, које је исти полуострв.

Одтуд је очевидно да је први услов живота овог, као сваког тијела, сагласје удова његовијех. Удови балканског полуострова јесу: бугарски, грчки, романски, српски и арбанашки народ.

Какве је послѣдице навукло на балкански полуостров несугласје народа, што на њему живе, ето петстогодишње историје његове што крвљу исписане, што гробном тмином застрте: ево још трпе страховиту казну своје несложе — азијатско-турско господство.

Послије наше међусобне слоге, први је услов препорођења нашег и слога, сугласје балканскијех народа. Пут к сваком сугласју крчи међусобно упознавање. Српске је журналистике дакле прва дужност да се интересује што се збива у Грчкој, у Бугарској, у Румуњској и у Арбанашкој.

И ми ћемо у овом чланку прегледати важније догађаје овогодишње на балканском полуострву.

Без сваке сумње на прво мјесто долази арбанашки отпор турском господству. Као што Аустрија хтјела Боку усинцирити војничкијем законима, тако покуша и Турска да љуту Арбанију усинцири. Али као што се недадоше Бокељи да их аустријски каплари муштрају, а да им „зелене перјанице“ заповједају: тако и храбри Арбанаси одбише од својијех неоцкврњенијех планина смрдљиви османлија. Кад је видила турска влада на Босфору, да су Арбанаси готови све жртвовати ал' јој се непокорити, онда замјени тадашњег губернатора арбанашког са једнијем другијем пашом, исто баш као што бечка влада замјени Вагнера с Родићем. И с тијем је мислила порта да ће дати њеку задовољштину Арбанасима, е себе код њих оправдати. Али здрави разум оних горштака неда се варати. Они знаду да је то био покушај управ из Цариграда, као онај у Боки из Беча. Паше и гувернери уводе нове законе и промјене само по заповједи њиховијех господара — то је њихова дужност.

У овом оружаном отпору Малисора огледа се одважност и готовост Скендербеговијех потомака у бој противу турске силе, а што је најважније, овом приликом показало се да је Црна Гора добила повјерења у сусједној јој Арбанији, тако да су се Турци и пријатељи турски бојали од ње и већ у траг улазили ватри са Цетиња у Малисорска брда, као што су се с друге стране Арбанаси и њихови пријатељи знали да су црногорске границе отворене свакоме, ко се за слободу бори. И колико је Турска у Арбанији а Аустро-Угарска у Боки са оружаном руком изгубила, толико је кнез Никола и у Боки и у Арбанији патриотскијем срцем добио. Ко је био при овогодишњој цетињској светковини могао је видити колик је тај добитак. И ми га овђе биљежимо као побједу највеће једне битке за ослобођење српско и свега истока, јер је Арбанија фактор у источном питању, која може доста шкодити али три пут више користити. И одлеп ће бити света дужност дотичнијех патриота, који се брину за будућност нашу, да све чине да учврсте повјерење Арбанаса у намјере наше. —

На друго мјесто долази послије овога догађаја рјешење црквено-бугарскога питања. Који је пријатељ слободе балканског полуострова пратио све фазе овога кобног питања, тек је лестос мого мало лакше одахнути и умирити се. Сјеме раздора било је бачено између бугарскога и грчкога народа. Борба је трајала пунијех десет година. А њеке послѣдице могле су само живот продужити царевини турској и римској ненаситимој пропаганди који комад у чељуст бацити. Борба се одпочела противу Фанариота, или грчкијех владика, за независну бугарску цркву, а колико бугарском народу може помоћи та независност од Фанариота, најбољи је свједок разглашени Дионисије босански, који је Бугарин. Писац овијех редака већ је лане у „Народу“ доказивао у засебном чланку несмисленост и опасност овога питања, као што је то потврђено политиком турском, која је Бугаре подржавала противу патријаршије цариградске. Почетком прошле године султан се умјеша у то питање и својијем фермапом хтјео је да задовољи Бугарима. Али стари патријара цариградски Григорије VI., човјек одважан и енергичан, недаде турској сили да расправља црквена питања. Он је тражио савјета у овој ствари од свију православнијех јерархија, и најпослије предлагао је да се сазове вселенски сабор, који је једини компетентан да то питање рјеши. Кад то није могао постићи, он је оставио патријаршески престо и повуко се у манастирски живот, али није допустио султану да пресуђује о црквенијем стварима. Његов пашљедник примио је ферман који даје бугарској цркви засебну хијерархију, али важном концесијом, да патријара цариградски посвећује екзарха бугарског, чим је сачувано јединство цркве. И с тијем је рјешено то важно питање — можемо рећи срећно, хвала очинском заузимању Игњатијева. Боже дај да на томе и остане — Боже дај да се већ пријечна борба незапочне на балканском полуострову прије борбе противу обћег непријатеља — Турчина!

Сада нам је коју рећи о Грчкој и Румуњској, а наиме о њиховијем спољашњијем стварма, да видимо изближе какав положај заузимље прама нашијем пријатељма и непријатељма.

У Гркој се ове године докопчала велика истрага, коју је прузроковао познати Оропски злочин. Није било доста Енглешком кабинету, онај догађај што је сву Грчку тугом поплавио, није се задовољио са смрћу похваћенијех ајдука, он је хтјео још да покрије срамотом Грчку, бацајући сумњу на више одличнијех Грка, као на моралне кривце недјела. Отуд велика истрага, у којој су учествовали и два енглешка правника. Истрага је уклонила и најмању сумњу са дотичнијех особа, а доказала је да је злочину морални кривац један Енглез, који се у Грчкој настанио. Сад је хтјео кабинет лондонски да и грчко правосуђе понизи, и захтјевао је од атинске владе да се нова истрага започне. То је захтјевање просто одбијено.

Осим тога, лаурионско питање се ове године изродило, које даје много посла атинској влади.

Још прије осам година добило је допуштење једно италијанско-француско друштво да вади олово и сребро из тросака (scorie) ла мајданима старога Лаурионa, који су заузимали један опредијељени простор врло велики. Сада ово друштво мислило је да на сву ту просторију има право и у дубље копати. Ушљед тога буде изаслана једна комисија да испита сав Лаурион (један брјег у Јужној Атици), која нађе да је исти врло богат сребром и оловом. Затијем се одузме поменутом друштву право да даље ради. Али су подузимачи страни поданици, и ови се обрате тужбом на дотичне посланике у Атини. Отуд лаурионско питање изађе на зелени сто, и једнако је још предметом озбиљне преписке између Атина, Париза и Рима. У пошљедње доба предлагало се, да се интернационално питање преда једној интернационалној комисији да га рјеши. Али је и то Атинска влада одбила. Каква питања може бити о својини и праву располагања једног народног добра, као што је то један сребрни мајдан? Није ли то просто нападање на туђе имање? Али је Грчка државица слаба па ће од страха попустити, мислило се, и да је Наполеон царевао, то би се и збило; а тако малена Грчка одбија захтјевања француске и италијанске владе, као што је одбила и оно Енглешке.

Ову моћ и одважност атинске владе ми приписујемо закрићу Русије, и овијем ћемо да докажемо да одношаји између Атина и Петрограда не могу бољи бити, што смо у првом чланку рекли.

Морамо рећи коју и о одношајима грчке владе прама блистателној порти: они се најбоље огледају ове године о демонстративном препашању из Одесе у Атину костију патријара Григорија, кога су Турци у Цариграду објесили, кад је букнула грчка револуција 1821, Али паша је све радио да то препашање смете. Најпослије је одрицао право атинској влади па Григоријеве кости, и цариградској их патријаршији виндицирао. Кад није могао ни с тијем продријети, онда је искао да се те кости пренесу поћу испред Цариграда. Ал' му би узалудна сва мука. У сред дана пренешени буду кроз Босфор они свети остатци прве жртве за слободу грчку. Право је реко онда један лист талијански „Персеверанца“, да је овај догађај најбољи свједок искрености руско-турског пријатељства.

Нама се чини да ничим није могла атинска влада јасније карактерисати своје одношаје и намјере прама Турској, као што је то учинила препашањем са оваквом славом најплемнитије жртве грчке независности и слободе. Од несретног критског рата Грчка мирује оружјем, али на све стране држи будну свијест народу и ничим није могла пострести јаче прса грчка, а мржњом их и осветом распалити него овом опомеом на објешеного патријара свога.

Тако ми остављамо Грчку на путу који управ к ослобођењу балканског полуострова води, и који кад се народ истијем путем крене може на поузданог савезника рачунати. Ми се све справљамо, али не крећемо. Браћо, што оклијевамо? —

Румуњску је ове године узнемиривало жељезничко питање. Подузимач који је био уговор с владом склопио да жељезнице у Румуњској гради, подузећу је подлегао. Сада акционери,

понајвише из Пруске и Аустрије. Мислили су да им је влада румуњска одговорила, те су од ње оштету захтјевали. Из Букарешта су одбијали од себе сваку одговорност, док се најпослије није постигло њеко поравнање између акционера и владе преко другог једног подузимача, и можемо рећи да је румуњска влада срећно прошла у овој размирици, јер је противу њи интересована била Пруска и Аустро-Угарска. И што није подлегла овој навали, ми опет ту наодимо руско закриље. У осталом румуњског је народа главна црта несталпост, и с тога ми на њ не можемо много рачунати. — Највиша је заслуга румуњска што бугарски слободњаци у Румуњској уживају подпуну слободу политичког рада, те отоле приправљају бугарски народ за велико дјело ослобођења.

Из свега овога прегледа ми видимо ђе се Грчка и Румуњска ове године на пољу дипломације боре са западнијем велесилама; видимо крај кобној размирици између Бугара и Грка; видимо Арбанасе наоружане повјерењем у Црну Гору, ђе се одупиру турској сили; видимо да сав балкански полуострв дише једном мржњом и освјетом противу османлијског господства; а што је најважније, видимо га на све стране закриљена пријатељством моћне Русије — и за то великијем повјерењем и надама у скоро ослобођење његово ступамо у нову годину.

ЈОШ СУ ТУРЦИ СТАРИ КРВОЛОЦИ.

Обично се човјеку, при послѣдњим издисајима, прохте ма шта било појести или попити што му дотле ни на ум нападаше, или што му се дотле — што но веле — никад ни у спу није сврло. Тако и исто турска држава, прикупив све силе своје наклене душе у подгрлац, па једанпут почиње сањати о њекаковој просвјети и о некаквом благостању своје раје. Њене надри патриоте почеше на сва уста у све четири стране свијета трубити о некаквим реформама, и о некаквој као бајаги просвјети, а међу тим те исте патриоте сваког дана непрестано набијају просвјету на свој балијски хапцар и непрестано је ћерају по свима буџачићима са топузом, мамузом, кубуром и топом, као гоћ што ћерају мјесец по небесним империјама, кад хоће свецу да запосте. Турска влада, особито у садање вријеме, хиљадама некакви олакшица чини својим подјармљеним и те мниме олакшице стара се најфинијим фразама преставити свијету и доказати да је она држава од времена, а у самој ствари проводи свој бандлук по старом. Она подиже очински глас на као бајаги савјетује својој раји да ова подиже школе, цркве, читаонице, јавна друштва ради узајамног обавештавања и моралног напредка, а овамо потајно разбија, руши, укида безчасти до шта се само давати својим азијатским рукама, што ће свега рећи: на ти једном руком, а ево ти узимам стотинама. А да балијско поповање о реформама, просвјети, благостању и у опште моралном напредку народњем није ништа друго но вјешто откани дувак (завјеса) Јевропи на очи, ево ћемо поћи даље да видимо.

Познато је да босански трговци Срби обично поред осталог еснапа купују на страни још и разне књиге како за своју собствену употребу, тако и за продају. Међу тим књигама — књиге религиозног смисла вјечито је било слободно и куповати и продавати а друге никакве нити прво ни послѣдње. Према овоме дакле кад би се гоћ ма каква књижица нерелигиозног садржаја уватила у ког сиромаха — горко би за њу одговарао на често и главом платио. Хиљадама примјера ми можемо навести ђе су Турци — бојећи се да им свјетлост непобрка помрчину у глави — цијеле сандуке, цијела кола сваковрснијех књига у воду бацали или их ватром палили, а онога код ког би се нашле вјешали, шјекли или на вјечиту робију у Азију прогонили. Тим истим методом и дан данашњи служи се подла турска влада при свем томе што она славујским гласом, помоћу својих паша и везира, приједва својој раји некакву морску равноправност и некакво као бајаги право ширење просвјете. А да она ни у длаку није измијенила свој балиски правац у отмици, грабежу, убиству и сваковрсном насиљу, доста ће бити да наведем један факт на да нам окарактерише сву голоту и лажност стамболских старања о реформама и бољој срећи своје раје.

Прије два три дана, шпијунећи од дућана до дућана, што обично чине све полиције, спази један балија' члан брчанског суда — Муса ефендија — у једног овдашњег трговца — Луке Елаковића неколико српскијех књига у радионици његовој. Ова добит разумије се обрадује ћелавог мују на брже боље са ускићењем одлети у суд и престави му како власи добијају из Србије револуцијонарске књиге и како их по народу растурају, и да такових има товарима код поменутог Елаковића. Услужна администрација турска, особито на грабеже и насиље, од радости скоком поскочи на у минуту оружаном силом обколи кућу и радионицу поменутог Србина, увати мнимог револуцјонара, свеза га и привеза за дирек док све непретури и ђе ништа би и у кући и у радионици, и непокупи све до једне књижице и другије што се ту налазаху. За сво 'вријеме те поплаве трпио је поменути Елаковић, привезан за собствени дирек у радионици, ужасне ударце од разбојничке балијске чете и напосљедку у том истом стању би спроведен у мрачне подруме брчанске полиције.

Шта ће са овим мучеником даље бити, ништа се још незна, али судећи по досадањим поступцима турске владе и по томе што су те књиге већ под печатом у Сарајево валији послате, сва је прилика да ће отићи тамо куда и хиљадама других невиних српских жртава.

Ђе ли нам је сад "Цвјетник" да нам права поје о томе како је народ босански „изгубио енергични и патриотски карактер." „Цвјетник" мисли да се просвјета и образованост из прста може изсисати! Забранити увоз књига, новина, журнала и набавку ваљаних учитеља незначи ли то одузети готово све услове умственог развића народу босанском. Друго би то било кад би турска влада сама била у стању образовати свој народ, али ђе ће слијепац слијепца на прави пут извести, ђе ли ће глупа и тиранска влада турска повести своје робље материјалном бољку и умственом развитку, кад она то неби у стању кроз толико вјекова учинити ни сама себи нити коме другом. Турска влада да покупи све дебеле главе своје разбојничке царевине опет и све оне неби биле у стању ни трећи дио написати онога, што напише један средњи јевропски писац. Онда каквог смисла има што булазни и виче „Цвјетник" народу да се образује и просвијети, кад су свуд унаоколо подигнути тврди бедеми јевропској цивилизацији а у турским главама царствује вјечита помрчина. Каквог има смисла као бајаги кукати како јевропска књижевност нема никаква утиска „на нас и нашу домовину," кад ви сваки дан дочекујете јевропску цивилизацију са бајонетима, вадите јој очи, свакојако сакатите и одбијате је. Незначи ли то, мој Шаћире евендија, свезати човјеку и руке и ноге, бацити га у воду и истога послѣ кривити зашто нешће пливати већ се утопи.

Књижевност Јевропе или боље 'рећи цијелог свијета није ништа друго већ један огромни магазин у ком је смјештена мудрост свега свијета; — запријечити тај свети храм солдатским бајонетима то значи спријечити сваки умствени прогрес ма ког било народа. А у вас се то, Шаћир евендија, ка и у ваше браће Китајаца, вјечито практикује. Вама некмезни, Мехмед беже, треба једанпут на свагда да сазнати ову истину да у ваше мамогхске главе никад јевропска просвјета продријети неможе, или бар донде, док се гоћ будете китили тим вашим будаластим курапом, и да вашој царевини никакве реформе непомажу нити могу помоћи, осим зар што је једна једина и прва и послѣдња могућа реформа — реформа, да вас балија нестане, а ми Срби опет својим да овладамо. Реформисати сад турску царевину значи крити трулу, изанђалу организам и припремати га за нови живот, а то је равно пуцању на становнике мјесеца или одузимању сунцу његове свјетлости. Кад је дакле овако, онда би боље било да „Цвјетник" кроји једно велико вјечнаја памјат и једно велико свјати боже на да проба глас како ће боље и мелодичније одјевати свом царигридском болнику, него што сања о некаквим реформама и о некаквом умственом напредку „своје домовине." А ти Мехмед Шаћире боље ћеш учинити ако своју кулкуму разбијеш, свој мурећем (мастило) пролијеш а калем преломиш, па да се мјесто тога, вјешто удешеног апарата, којим фабрицираш лажне мисли и појмове о слободи, просвјети и уопште човјековим правама, приватиш апарата орања и копања, е ће ти зар тако раја главу поштедјети у свој свети тренутак кад устане за слободу и отачбину. Ти с тим лажарјама у твом „Цвјетнику" можеш само забављати то неколико странијех подлаца и шпијуна, с којима се играш карта, изпразњујеш бокале и купујеш одајући еспап најбољег квалитета, и долазећи у ускићење од вриске човека, луне бакала и звеке дуката, можеш узвикавати како се турска влада стара о благостању својих поданика, и како она ни у чем неизостаје од другијех јевропских држава, па ће ти још милије бити фантазирање о томе кад ти још твоје колеге, с којима дијелиш грабеж и отмицу, аминају и светају — а српски народ и његове патриоте неслијепи ти с тиме; јер Срби подпуно испиташе на својој кожи сав тиранизам Турака, све интриге пазови јевропски конзула, сав језуитизам и поганлук фанарпота владика и осјетише сву силу туђинског притиска за 5 вијекова свог робовања тако, да им сад никаква сила није у стању побркати чувство освете за нечовјечна дјела.

Дакле ја вам опет велим, медени Шаћире, да је за турску царевину једна једина, и прва сад на реду, реформа мач српски по балијском врату и од тога вас неспасе ни ваш пророк Мухамед, ни ваше рајске хурије, ни сва Мека ни Медина.

Но онај исти савјет што вам мало прије предадосмо, Мехмед беже, добро би било да га предате и вашем вјерном Аџи Афизу, том арамбаши разбојничког и лоповског друштва брчанског — што но га Турци називају: „закопити мецлиз" — па нек још чешће распиткује „кад ће бива Милошевић Босном завладати и шта ће онда с нама Турцима бити," но међу тим нек непеља и нераби мирнијих грађана, јер вели се: „народ падживље и силу Усеин капетана, па падживљеће и силу Аџи Афиза." Аџи Афиз попроба своју срећу те упропасти једну кућу и радионицу, али у будуће на сигурно ће га згромити српска пушка и то оданде, одакле он мисли да ће га хурије миришљавим цвијећем китити.

Нема, Аџи Афизе, више не, они златних времена кад ви могасте китити своје хареме српскијем цурама, своје хатове српскијем бешлуцима, своје шапчеве српскијем главама, своје куле, српскијем робовима, — све је то било, а сад се приповједа, ви приповједате да вам је још више теже и жалосније што се више никад у то стање неможете повратити, а ми за то, да нам још више чувство освете у српскијем грудима запламти, те да вам се боље и слађе крви напијемо, кад србинова зора заруди, кад се српско сунце помоли, кад српски патриотични духови поведу српске витезове да чисте прађедовску земљу од некрштића.

А ви, браћо брчани, што немарно и ладнокрвно гледате вашу поједину браћу, која, упадпув у душманске руке турске или фанариотске, луто страдају, горко ћете одговарати пред свијетом и српским потомством, јер гледати у мукама свога брата немарно, то значи желјети оно исто, што и турчин жели. По осим тога та ће иста судба и вас до који дан снаћи па с тога и није био мапит онај, који је ову пословицу сковао: „гаси кућу свога комшије док се и твоја није запалила." Нико нам неће и неможе помоћи, ако сами нашијем прегнућем неизазовемо ту помоћ. Доста смо трпили, вријеме је данас, да сви који смо још под погама нашијех старијех душмана, устанемо и да се са нашом слободном браћом сдружимо и тако с њима ујединимо. Учинимо то па ће нам и бог помоћи. Овако кукајући само над жртвама, које сваки дан падају, нећемо ни до чега допријети, а Турска ће моћи још и даље лагати свијету, да се она стара за благостање наше.

Брчки, мјесеца Декембра 1871.

ИЗ НАШИЈЕХ И СТРАНИЈЕХ НОВИНА.

Сви листови српски доносе у чланцима на нову годину свој суд о прошлој години. Ми ћемо овђе из њекијех саопштити само оно што се наше српске ствари тиче. Тако „Панчевац" каже:

„При наступању лањске нове године, у доба општих израза жеља, нисмо ни ми могли пропустити прилике, а да нешто не зажелимо своме народу. А шта смо му друго могли пожелити него то, што он сам себи од преко 400 година жели: да се ослободи и да се уједини. Желили смо да се та жеља испуни у минулој години. Али та жеља остала је — жеља, којом и ову нову годину српском народу поздрављамо. Од

дела, да нам се та жеља испуни, нема још ништа. Још је народ српски политично расцепљен на толико делова; још већина народа стење у ропским ланцима и чека на руку спасавајућу, која ће га из мрака ропства извести на сунце слободе.

Србија и Црна Гора — то су два огњишта српска, на којима се има приуготовити дело ослобођења народног. Те две независне земље српске позване су не само да очувају своју слободу и независност, него да и остале крајеве српске ослободе и уједине. Без слободе и јединства целога народа српског слаби су изгледи на будућност и Србији и Црној Гори. Тек у општој невезаној спази целога српског народа могу сви делови његови имати века и живота.

Али ослобођење народа српскога и сувише се дуго отеже. Година за годином и прилика за приликом пролази, а ми све једнако стојимо на истом месту. Истина да се Србија и Црна Гора огромно спремају и да се зна чему је та спрема намењена, али то ће нам бити од слабе или никакве вајде, ако се буде оклевало с отпочињањем народнога дела, јер се може и то дочекати, да ћемо с губитком народа нашег у поддјармљеним крајевима изгубити најпосле и право на ослобођење његово. Кад народа нашег нестане у Босни, Херцеговини и Старој Србији с којим правом моћи ћемо ми онда захтевати да те земље наше буду? А да нашег народа у тим крајевима све већма нестаје због несносног зулума турског, то је извесна ствар, које на жалост нико порицати не може. Ослобођење њихово мора се сматрати као најхитнији и најпречи задатак српски, па према томе ваљало би и Србија и Црна Гора да се равнају."

„Застава" вели: По српски народ у целини најважније је оно што се у Србији и Црној Гори догађало у овој години, а нарачито тиче нас се одношај ови двеју српски држава ради позива њиховог, да заједнички остваре дух српске политике, да заједнички ослободе остали српски народ у Турској, да припомогну ослобођењу сродног нам бугарског народа. У том погледу чињени су покушаји зближења, и то не обичног дипломатског, него братског и делотворног зближења пријатељства и свезе, но — као да је то од времена путовања у Ливадију прекинуто, и изгледа, као да је тај пут одговор Црној Гори. Ми ово напомињемо само за то, да би тим пре та ствар опет у течај дошла.

Значајно је пак свакојако, да је у Србији, у спољној политици дунуо други ветар. Знакова има пуно на то, да су српски државници дошли до увиђавности, да од извршења задатка Србије нема ништа све дотле, док год дипломација Србије буде посила скут дипломацији бечко-ештанској. Ово је ваљда једина светла тачка на овогдишњем облачном небу политике српске и бар неки вид залоге, да се онде рачуна са чињеницама онако какве су у самој ствари. По наш народ у целини и ако га и ова година оставља у оном стању у коме га је затекла, може се ипак рећи да није баш без икакве користи протекла; па оним местима. где се до сад о томе није хтело ништа чути, сад се гледа где су прави пријатељи наше народне тежње, где ли су непријатељи, — а то је велика корист.

Ми испраћамо ову годину са жељом: да наступајућа донесе собом оне догађаје, који ће решити већ један пут и питање нашег народног ослобођења и уједињења; ваљда је већ један пут и оно на реду."

„Народ" овако суди: Велики догађај оставила нам је година 1871 у дипломатичкој изјави руске владе напрема Славенству. Ту је први пут Русија признала да има симпатије напрема својој једнокрвној браћи. Са дипломатичком финоћом заузела је Русија официјезно оно мјесто напрема Славенима у Европи, које бијаше заузела Француска напрема романским народима, које заузе Пруска на према Њемцима. На према Славенима аустријским стала је Русија онако исто, као што стоји напрема аустријскијем Њемцима Пруска. А Црна Гора и Србија огомину живо на положај Пијемонта напрема Француској. У Турској се показују ствари од прилике онако исто, како су се указивале у Италији пре 1. јануарија 1859. На полу дипломатичком заузела је силе позиције бојне, а преливају се валовима пријатељства и мира, Пруција и Русија намјештају фигуре на даски политичког шаха, начином, ком се човјек дивити мора. У повјестници новога преображаја Европе да — свјета стала је год. 1871. у центрум. Драма се почела призорима г. 1859. Други акт заврши се са Садовом 1866. Пад Париза г. 1871. чини највишу тачку у трећем акту. Сад мора катастрофа у четвртом и петом акту брзо разкинути. ако ће драма да буде дјелом умјетности. Гдје ће се одиграти четврти гдје ли пети акт то се за сигурно незна: али да ће у једном играти знамениту улогу Пешта, а у другом Цариград, то се може унапрјед казати!

„Вршачка кула" у дугом низу набраја све важније појаве на свима странама народа нашега прошле године, па вели:

„Година 1871 бележи: путовање кнеза Милана у Ливадију: састанак овога са велемоћним самодржцем Русије царем Александром; пројект женитбе кнеза Милана са руском принцезом и најпосле: рођење кнеза Данила наслједника престола слободне и са јунаштва свога за све Србе, поносне Црне Горе."

ДОПИСИ.

ПОДГОРИЦА, 30. Декембра. — Радосни и весели дан Божић, што га цијело Српство и Хришћанство слави, прослављен је код нас православнијех љепше и радосније него икада, од како је послједњи Црнојевић српску Зету Турцима оставио. А и како да неће, када смо у својој средини видили своју поносну и милу браћу Црногорце: г. војводу Маша Врбицу г. командира Бока Пејовића и другу, који су још с њима били у комисији за разправљање црногорско турске размирице. Та били би радосни, да смо их међу собом видили и у друго вријеме, а у послу, због којега су дошли, а на ови свечани дан морамо бити још радоснији, јер с њима прослависмо Божић, па то улијеваше и оживљаваше у свакоме наду, да је ту близу вријеме, када ћемо једни бити.

Да вам по нешто кажем о овоме прослављању.

На Божић у јутро пошао је вас народ у храм св. Ђорђија, у којем су побожно присуствовали и наши мили гости. Службу је отслужио наш стари свештеник Петар Радичевић, а народа је толико искупљено било, да је скоро половина и ван цркве стојати морала. Послије службе поздрављао се народ са „Христос се роди" и кликтао је једнодушно: „Живио књаз Никола!"

Господа и браћа наша црногорска имали су свој квартир у „Џехер-махали," и ту су их многи грађани посјетили и честитали им рођење Христово. Сјутри дан позвао је г. војвода око 30 људи на објед, ђе их, по српском обичају, четири пецива дочекаше. Здравица је обилно била у здравље Његове Свијетлости књаза Николе, Свијетле књагиње, Наслједника Црне Горе и присутне браће Црногораца, а „Живио књаз Никола!" једнако се орило.

И послије овога овдашњи Срби често су посјећавали своју браћу Црногорце, и том приликом разговараху се о своме стању особито о школи и цркви својој. У вашем листу било је више пута говора о томе да општинари наши кане зидати цркву као и о томе, да смо скоро са свијем без школе. За то је г. војвода Машо Врбица, којем је то познато било и рекао: „Браћо, те новце црквене, што имате боље да употребите за народну просвјету, да се ваша дјеца васпитавају, него да градите цркву. Задовољите се још за њеко вријеме с том црквом, коју имате, а сада подигните основну школу, па ће већа корист народу бити, него да цркву оградите, а да останете глупи." Његов говор подпомогле још и г. командир Боко Пејовић са разборитијем разлозима. Услијед тога приволу се општинари да подигну основну школу су два добра учитеља, а црква тек послије да се гради од истијех новаца, а сада да се од интереса њихова учитељи плаћају. И тако се оснује „школски фонд" за основну школу, за који г. војвода Врбица обећа 400 ф. и књига, г. Боко Пејовић, командир 200 ф., браћа Гвозденовићи 200 ф., Јако Бошков 80 ф., Глиго Радојчић 80 ф. И тако се на задовољство свега народа утврди та ствар о основној школи.

Г. војвода обећао је још, да ће нам наћи и два добра учитеља за будућу основну школу, у којој би се не само из Подгорице дјеца васпитавала, него и из Зете, Љешкопоља и Момишића, па би тијем народ сретан постао, да не пати од зулумћара турскијех, који су га као стоку угњетавали.

Овај догађај божићњи јако је подјејствовао и на саме Турке. Као увијев и особито сада показао се фанатизам његов. Они јавно кроз махале говоре „Дошли су кијаметски дневи," ђе у њиховој вароши Срби Црногорци располажу с њиховом рајом.

ПОДГОРИЦА, 4. Јануара. — У прошлом допису споменуо сам, да се овдје налази црногорска комисија, којој је предсједник г. војвода Машо Врбица, да са турском комисијом извиди све преступе, који су за ово девет година почињени на граници. У црногорској комисији налазе се још: г. командир Боко Пејовић и подкомандир г. Јевто Милетин.

Од турске стране били су: Ибрахим-беј, кајмакан турске војске, Тефи-беј, бимбаша, Али беј Лекић, овдашњи грађанин и Салиц-ага, од све Арбаније. Док се овдје преговори воде, чујемо да је путовао Скадарски губернатор Мустафа паша на Цетиње, и одатле преко Скадра дошао је амо у Подгорицу.

Мустафа паша дошао је амо јуче и низам га је дочекао са великом почашћу. И народа је доста изишло. да га види. Још истога дана посјетио је паша г. војводу Маша Врбицу и друге чланове црногорске комисије, а у вече је била сјајна вечера, за које вријеме војничка банда свирала.

За сада нам још није познато, шта је међу комисијама и с нашом закључено, али колико смо могли увидити народ је наш радостан због доласка комисије, па и сами Турци, осим познатијех зликоваца, јер се чује, да ће се од стране Црне Горе подићи затвор границе.

Сјутри дан су ишли Хришћани код Мустаф паше, да ишту олакшицу своме стању, и паша им је обећао, да ће све право уживати као прави цареви поданици, што се тиче школе и цркве. Само да не оде и ово куда су толика турска обећања.

Још вам имам напоследку јавити, да је на заузимање војводе црногорског а на жељу народну изабран у забит подгорички Халил-Спахија, овдашњи грађанин, који се обећао, да ће пазити на благостање народа без разлике вјерозакона. Паша је одмах потврдио тај избор.

ТРЕБИЊЕ, 4. Јануара. — Ево нам Божић прође, ето чусмо оне анђелске ријечи: Слава во вишњих Богу и т. д. и душа нам напојена остаде оне успомене када нам се спас родио, који нам је ропство укинуо, а свјетлост распространио. Срце нам се с једне стране мило играло, јер смо светковали ту милу успомену, али нам је пуцало од јада с друге спомињујући се да смо светковали сви дан идеално а не у створи. Околности су нам криве. И збиља: пијесмо ли у доба она варварства када се пијекало у истину исповједати? Када нам се као људма по природи слободним одузимље све оно што нам по природи, вјери и обичају припада, можемо ли казати да смо у просветној земљи, у XIX. вјеку, душевног и материјалног напредка проглашеној доби? Не, гори смо него ли и робови у варварска доба, којима су барем племићи допуштавали да језик свој говоре, а вјеру своју исповједају. Ово речох као у сагласију опому што каним напоменути, као наставак зулума турских у ове крајеве. Боже, ка ли ће ми једном с поносног Дурмитора вила задахнути рјечи весеље, мисли слободом задахнуте, изразе слободне душе?

Обичај, то је свети аманет, кога Србин отац сину Србину пружа, и чува га не мање него вјеру коју је наслједио. Познато је да је Србину највећи и највеселији дан Божић, јер тада највише своје обичаје испуњава. Између других обичаја спада и онај пуцање из пушака, као знак највећег весеља. Ето турској влади и то смета, забранише строго и то пуцање, под тешком наредбом преступницима те наредбе, и разлог наводе да неби когод нехотице погинуо. Разлог би добар био, када би намјера таква била. Јер кад тако турска влада рају своју чува, што не казни тисућу зулумћара, који ју дан данас гњече и даве? Кад тако своју рају чува, што јој не удјели очевидну правицу у многостручним парницама с Турцима? Кад тако своју рају чува, што јој не пружи оно што јој је морално потребито? Не, намјера јој није на добро, по на оно што већ одавна започе, мучити рају. Зашто та доброжелећа влада не забрани о бајраму пуцати, или турским сватовима, ђе се брда и долине од велика пушкарања разлегају? Забранише пушке изметати а неказнише Мехмеда Мисирлића и његова два сина, Ахмета и Амзу, који су ноћу на сами Божић потекли у кућу Митра Тупањина у селу Погливје по сата далеко од Требиња, и домаћина испребијали, а домаћицу исповали, обоје оставивши на пола живе. Истина праведни их је суд одма други дан затворити дао, али их је и одма на слободне поге пустио. Забранише пушке изметати, а не казнише Алију сина Џаф Беговића који је у сред дана бијела

у сред требињске чаршије окрвавио Тома Васковића, јер је ови пошљедњи продао другоме браве а не Алији. Турска влада проглашује наредбе које само на штету Хришћана иду, а не зауздава Турке, који криви били или не, сами се на своју корист погапим средствама осуде. Играј лијо, пећеш вазди тако!

На пошљедку ћу вам још једну казати, која је сваку границу турске изопачености пројурила, а због које сваком поштеном човјеку мора да се коса најежи, јер даје ли се горе крутости од ове невиности хтјети оцкврнути? Ево вам грозног случаја: Омер ефендија Чатић (гајник) намјестних војника, пр[illegible]ашени пијаница, неколико дана прије Божића, сједио је у кући ноћ'о доба, ђе је служила, да свој крув поштено измучи, десе:огодишња сирота ђевојка без отца и мајке. У узрујаности због попивене ракије насрну ко лав на њу, и да неби каракула (ноћ'е страже), који је на вику сирочета потекао, онај би звијер као израиљтјани за 30 сребреника од Јуде домаћег газде оно невино тјело купио. Овдашњи се Хрићани потужили, али кому? Богу јединоме. Ствар остаде, као да се није ни догодила. Крвници се смију, и другом како испане.

У КОТОРУ, 4 Јануара. — Читаоница мисли и ове године прославити дан светога Саве, за то је управитељство исте позвало „Друштво Једнинство", да јој у овоме поможе. Друштво, ова нестета грана „Омладине", одазвала се како доликује његову домољубном карактеру; и прослава ће бити проста забава, коју ће оно дати, на домаћу. Већ је и вријеме да се прихватимо домаће простоте; и само овако читаоница корачајући може свој опстанак обезбједити. Простота ће бити слатка свакоме брату и свакој сестри, има ли само појма у чему се састоји права слава једнога народа, жели ли само да народ до ове славе допре, бијели им само у прсима поштено срце, и управитељство ће учинити своју дужност, ако је у повјерену јој читаоницу уведе неколико више него је до сад били. На док се почнемо натицати с напреднијем народима у изумима и производима, барем дотле стидно је да се натичемо у раскошју. Најпослије ко не зна до чега доводи раскош а до чега простота, до чега развратност и до чега складност, мјесто фигурина прве моде и тако управ својега грдила, нека набави претрес пошљедњег рата Француске и Њемачке, па ће научити.

Биће, мислимо, читаоцима драго вијети распоред споменуте забаве; ево га:

1. „Химна Св. Саве" с нотама Антона Шулца.
2. „Свети Саво и жртвовање" говор Риста Ковачића.
3. „Пашљедник марш" ноте А. Шулца.
4. Прва радња позоришне игре „двије варалице" Јована Ристића.
5. „Сабљо моја" војвођанска пјесма с нотама Јенковим.
6. Друга радња спом. поз. игре.
7. „Устај рајо" Јована Сундечића с нотама Шпира Огњеновића.
8. Трећа радња спом. поз. итре.
9. „Хајд'мо браћо" Риста Милића с нотама Ш. Огњеновића.
10. Декламирање „Даворија" Ј. Сундечића.
11. „Напреј" с нотама Јенковим.

Уздамо се вијети на овој забави и чланове Јединства из осталих мјестах бокешких. Браћо! зборови, кад у њима влада поштење, простота и разборитост, прве су чињенице народног упапређења. За то их подржимо. (Овај нам је допис случајно одоцнио. У.)

ЦЕТИЊЕ, 15 Јан. Јуче прослависмо по обичају ко и сваке године достојно празник нашег народњег просвјетитеља св. Саве. Служба божија свршена је у капели клирикалног завода која је посвећена споменутом светитељу. На служби је чиподјествовао г. архимандрит Висарион са свјештеником и клиником Крстом Вукотићем и протођаконом Радичевићем уз присуство Њ. Св. кнеза и кнегиње и осталих чланова свијетлога двора, даље преосвештени г. митрополит Иларион и више чланова сената са осталом публиком. На литургији изговорио је клирик и свјештеник Крсто Вукотић бесједу сходну свечаности. Кашње по свршетку службе божије преосв. г. митрополит освјештавао је воду у школи споменутог завода уз присуство свијех лица, која су на служби присуствовала, којом је приликом клирик Митар Бакић изговорио језгровиту бесједу, разложивши у истој значај данашњега празника сјединивши исти са краћијем погледом на наше просвјетно стање и важност исте. —

РАЗЛИЧНОСТИ.

(Појас св. Богородице), што је из Св. Горе донешен спроведен је онамад с највећом свечаношћу до у патријаршију. При овој свечаности био је св. Патријарх са целим синодом и са свима владикама и свештеницима, што стапују у Цариграду и околини. Поглед је био диван; најмање 15.000 људи било је у спроводу. У овом магновењу Цариград је савршено био изгубио изглед мусломанске вароши. Скоро 3 сата трајао је ход од нове ћуприје до патријаршије. Патријарх је цео тај пут пешке прешао. Но кад је тај спровод дошао до велике пратријаршке цркве, ту је такав неред наступио, да је било и крвавих глава. Заптије на коњима забрањивали су народу да уђе у патријаршију, јер су такав налог имали. Проста светина па то се разљути и стане заптије злостављати. Неколико од ових повуку тада сабље, да би светину натраг устукнули. Но то учини, те се све живо поплаши и почне натраг бежати викајући: Турци секу народ! Гурање и неред био је такав, да се неможе описати. Владике бежали су и падале у блато, рипиде, фењери и крст лежали су изломљени у блату. Сам патријарх једва је жив остао.

(Наши листови.) Прошле године имали смо ми и наша браћа Хрвати свега 47 разних листова, и то 29 српских а 18 хрватских. Од српских су се до краја године одржали 25, а од хрватских 16. По садржају било је од ових листова, и то српских: 11 политичких (новина), 7 забавних, 6 стручних, 2 школска, 2 за народ и 1 шаљив; а од хрватских беше: 6 политичких, 3 стручна 3 за народ. 2 забавна, 2 школска и 1. црквен. — Овај број листова доста је незнатан, кад се помисли на то, да листови код нас надокнађују нашу већом страном још слабо развијену књигу, и кад се узме у обзир број народа, коме су намењени, и простор земље, на којој они излазе. Листови наши нису у нашем народу тако јако распрострти, као што би требало. Но ипак се не сме тајити, да смо и у тој струци напредовали, ако се осврнемо за 20—30 година натраг. Само нам свима ваља слошки радити, па ће све боље бити! —

(Исељавање.) Године 1870 иселило се из Јевропе преко Бремена 46.763 чељадета. Прошле год. 59.575, дакле више 12.812. Преко Хамбурга отишло је г. 1871 — 42.067. Од тијех бијаше из Њемачке 30.218, а 11.849 из другијех земаља и то у Америку и у Аустралију. Што се више иселило г. 1871 него год. 1870 приписују неки тој околности што је г. 1870 био поморски пут ратом затворен, но прије ће бити узрок јевропско невољно стање.

(Књижевник-лопов.) Др. Алојз Пихлер, њемачки паучењак, који је у Петрограду покрао из државне библиотеке многе књиге и рукописе у вриједности од сто хиљада фиорина осуђен је судом на прогонство у Сибир, куда је већ отправљен.

КЊИЖЕВНОСТ.

— Њемачко-српски ријечник од Вука Ст. Караџића изишао је из штампе и може се добити код г.ђе Ане, удове Вука Ст. Караџића у Бечу. За кратко вријеме препечатаће се и прве три књиге „Народнијех пјесама" Вуковијех. Мислимо, да је сувишно препоручивати нашем народу ове књиге, које сваки Србин треба да има.

— У Новом Саду изишао је роман „Сироти богаташи„ од Мавра Јокакија, с мађарскога превео г. Ђоко Јовановић. Цијена је свакој књизи 60 новч. и може се добити у Суботићевој штампарији и у трговини Стеве Ратковића у Новом Саду.

— Књижара Велимира Валожића у Београду прештампава опет „Пјесме Бранка Радичевића."

— У штампарији Н. Стефановића и др. у Београду излази друга књига „Српскога покрета у јужној Угарској." Цијена је 60 новч.

— Петар Балан Јоакимовић у Београду позива на претплату на нов лист за трговину, саобраћај и огласе под именом „Београдски Брзојавник." Цијена је годишња 10 ф. а. в.

— У Новом Саду почео је излазити нов лист „Позориште"; за позориште и забаву. Цијена је мјесечна 60 новч., а лист излази на по табака 4 пута на недјељу.

— М. С. Милојевић, професор гимназије београдске позива на претплату на књигу „Одломци историског и етнографског прегледа Срба и српскијех југославенскијех земаља у Турској и Аустрији од почетка [illegible] до Немање краља српског." Дјело [illegible] излићи у двије свезке, које ће укупно имати до 30 ситно штампанијех табака. Цијена је свезци 1. ф. Новци се шаљу главној српској књижари Велимира Валожића у Београд. Дјело је ово припомогло Српско учено друштво са 70 дуката.

Цетиње 31. Декембра.

„Црногорац" је навршио прву и ступа у другу годину.

Је ли био јунак за ово кратко вријеме на ов[illegible] њему новом, као што је славно вијен кроз вјекове на бојноме пољу?

Нека о томе суди народ, којем је он заклетву безграничне вјерности и оданости положио.

А уздајући се у правични и повољни суд, „Црногорац" ће и боље радити са истијем одушевљењем с којијем се појавио, са истијем тежњама, које је од [prvoga свога дана обиљежно.

Позната је тежња „Црногорца": политичко ослобођење и уједињење народа [српскога.]

У то мало ријечи исказан је сав програма његов.

У то име „Црногорац" ће и од сада доносити извјештаје из свију крајева српскијех, што стењу под туђинскијем притиском, доносиће их да види сав народ наш колике су муке, које трпи већина браће његове па да увиди, да оклијевања нема, да се што прије спасавати ваља.

У то име он ће и од сада пратити сваки покрет на свакоме пољу у српском народу и међу његовом једнокрвном браћом, пратиће га, да се међусобна љубав и слога укјепи и за свагда учврсти, јер је у томе најјача снага наша, с којом ћемо спасење своје извојевати.

У то име он ће и од сада подизати свој самостални глас против сваке неправде, која се народу чини, против свакога па и нашега зла, које смрћу пријети народу, против сваке — особите наше рођене — опачине, која нас је спречавала на путу напретка, подизаће га, да народ наш пренe из хладнокрвне немарности, а да га обузме пламен светога одушевљења, па да сав као један човјек одлучно прегне, да се ослободи и уједини.

„Црногорац" ће сву снагу своју уложити, да што више и што боље одговори овоме задатку своме. Али за то очекује он помоћи од своје браће са свију страна, јер је постигнуће пјељи отежано ако сав тај терет падне на самога уредника, као што је скоро досад било.

За то позивамо и братски умољавамо све родољубе, да нас подпомажу дописивањем. Ми смо ради тога већ позвали неку браћу и добили њихово објећање, да ће нас потпомагати, но лист је зато и сваком другом брату отворен, који дише духом, којијем и „Црногорац."

Задахнимо се сви једнијем духом, прикупимо се сви око једнога посла, па је цијељ постигнут.

Ми се уздамо у то и с тијем уздањем, а помоћу божјом, полазимо даље на рад.

И тако отварамо нову предплату на „Црногорца," којем је цијена изложена на челу листа, и позивамо свакога на претплату. И ми се надамо, да народ наш неће бити небрежљив према овоме првом и једином листу у слободној српској Црној Гори. Без доброга одзива и немогућно је излажење листа, прво што се промаша цијељ, ако лист са оваквијем тежњама недопире у све крајеве и све кругове, а друго што је та народна помоћ, једина помоћ наша. На предплату дакле!

Што се тиче „Црногорке" она за сада због неких узрока неће моћи излазити. Настанули као што се надамо и желимо згодније прилике „Црногорка" ће опет излазити и то одвојено од „Црногорца" на много већем формату као самосталан књижеван лист. Дотле молимо да нам се не шаљу новци за њу.

Уредн. „ЦРНОГОРЦА."

Уредник СИМО ПОПОВИЋ. Властник Ј. СУНДЕЧИЋ.